مطرودی اجتهاد در باغ ساخت نیم در مقوی ساختار

مدرسه دینی در ایران امروز هزاران طلبه و پژوهشگر را در خود پرورانده است. اما این روزها بسیاری از استادان برجسته از ادامه تدریس در چارچوب نهادهای رسمی خود را کنار می‌کشند. دلیل آن نه کمبود شاگرد است و نه بی‌انگیزگی، بلکه فشارهای اداری، محدودیت‌های پژوهشی و ارزیابی‌هایی است که به گفته آنان با روح اجتهاد سازگار نیست. این شماره ماهنامه به سراغ این پدیده رفته است و گزارشی از وضعیت حوزه‌های علمیه در سه استان کشور را منتشر می‌کند.

(مطالب اختصاصی در اجتهادیه)

حوزه‌های علمیه در ۱۵ استان کشور با کمبود استاد روبه‌رو هستند

قم، مشهد و اصفهان بیشترین آسیب را دیده‌اند؛ برخی کلاس‌ها به یک استاد واحد واگذار شده است

مدرسه علمیه امام صادق (ع) در شهر نارک‌آباد از مهر ۱۴۰۲ تا کنون ۴۲ کلاس درس خود را به یک استاد واحد واگذار کرده است. این استاد که سابقه تدریس در ۳ حوزه دیگر را دارد، هم‌زمان فقه، اصول و تاریخ اسلام را تدریس می‌کند. مدیر مدرسه می‌گوید: «ما نمی‌توانیم استاد جدید بیاوریم چون بودجه کافی نداریم و استاد قبلی به دلیل بار سنگین کار، ناچار به کناره‌گیری شد.» این وضعیت تنها یک نمونه است. گزارش‌ها نشان می‌دهد در ۱۵ استان کشور، میانگین تعداد استاد به هر ۱۰۰ طلبه از ۱۲ نفر در سال ۱۴۰۰ به ۷ نفر در سال جاری کاهش یافته است.

در قم، مشهد و اصفهان وضعیت بحرانی‌تر است. در قم، برای هر ۱۵۰ طلبه تنها ۹ استاد وجود دارد که نسبت به استانداردهای آموزشی حوزه‌های علمیه حداقل ۱۲ استاد لازم است. در مشهد، برخی دروس تخصصی مانند تاریخ تشیع و رجال به طور کامل تعطیل شده‌اند. در اصفهان نیز دو کلاس درس به یک استاد واحد واگذار شده است. این آمار نشان می‌دهد بحران نه در یک شهر، بلکه در شبکه گسترده حوزه‌های علمیه رخ داده است.

حجت‌الاسلام والمسلمین رضا کرمانی، مدیر یکی از حوزه‌های علمیه قم، در گفت‌وگو با خبرنگار ما گفت: «ما نمی‌خواهیم استادان را سرزنش کنیم. آنها سال‌ها با عشق درس داده‌اند و حالا با فشارهای اداری، ارزیابی‌های کمی و کمبود نیرو روبه‌رو شده‌اند. راه حل این است که بودجه حوزه‌ها افزایش یابد و استادان بازنشسته دوباره به تدریس دعوت شوند.» به گفته وی، حوزه علمیه قم در سال گذشته ۳۰ استاد بازنشسته را به کار دعوت کرده است.

در مقابل، برخی استادان معتقدند مشکل فراتر از بودجه است. یکی از استادان فقه در مشهد گفت: «ما مجبوریم گزارش کار بنویسیم، آزمون برگزار کنیم و امتیاز جمع کنیم، اما وقت برای مطالعه و تدریس باقی نمی‌ماند. این ساختار با روح اجتهاد سازگار نیست.» این دیدگاه در میان استادان جوان بیشتر شنیده می‌شود. گروهی از استادان خواستار ایجاد مسیر موازی برای پژوهش بدون الزام به امتیاز شده‌اند.

(مطالب اختصاصی در اجتهادیه) 2

صندوق اجتهاد در اجتهادیه‌ها

صندوق اجتهاد در اجتهادیه‌ها با کمک ۱۲ میلیارد تومان فعالیت پژوهشی ۴۰ طلبه را پوشش می‌دهد

صندوق اجتهاد در اجتهادیه‌ها از مهر ۱۴۰۱ با هدف حمایت از پژوهش‌های فقهی و اصولی طلبه‌ها در ۱۲ اجتهادیه فعال شد. تا پایان سال ۱۴۰۲، ۴۰ طلبه از این صندوق کمک گرفتند و ۱۸ پژوهش به پایان رسید. مدیر صندوق، حجت‌الاسلام والمسلمین رضا کرمانی، گفت: «بسیاری از طلبه‌ها به دلیل نگرانی از معیشت، پژوهش را رها می‌کردند. ما می‌خواستیم بدون تحمیل امتیاز، فضا را برای پژوهش آزاد کنیم.» صندوق از کمک‌های مردمی و بودجه داخلی اجتهادیه‌ها تأمین می‌شود.

در اجتهادیه نارک‌آباد، ۶ طلبه با راهنمایی استاد حسن‌زاده پژوهش درباره «قاعده لاضرر در معاملات» را آغاز کردند. یکی از آنها گفت: «استاد هر هفته جلسه می‌گذاشت و ما ایرادهایم را می‌نوشتیم. این روش برای من از هر کلاس درس ارزشمندتر بود.» این پژوهش‌ها قرار است در قالب کتاب منتشر شوند و بخشی از آن به زبان عربی ترجمه شود تا برای حوزه‌های علمیه خارج از ایران نیز در دسترس باشد.

(مطالب اختصاصی در اجتهادیه)

«اجتهاد» در عصر هوش مصنوعی؛ ۱۲ اجتهادیه درباره مرز انسان و ماشین گفتگو می‌کنند

۱۲ اجتهادیه در ۹ استان کشور از ماه آبان ۱۴۰۲ به صورت رسمی با استفاده از ابزارهای هوش مصنوعی در فرایند پژوهش و صدور فتوا مخالفت کردند. این تصمیم در نشستی مشترک در شهر نارک‌آباد گرفته شد و ۴۷ مدرس، طلبه و پژوهشگر در آن حضور داشتند. بیانیه پایانی نشست تأکید کرد که «اجتهاد جوهره انسانی دارد و نباید به الگوریتم واگذار شود». این موضع‌گیری واکنشی به گسترش مدل‌های زبانی است که برخی طلبه‌ها برای جمع‌آوری منابع و تنظیم پاسخ‌ها به کار می‌گیرند.

حجت‌الاسلام والمسلمین رضا کرمانی، مدیر اجتهادیه نارک‌آباد، در گفت‌وگو با خبرنگار ما گفت: «ما نمی‌گوییم هوش مصنوعی حرام است. می‌گوییم وقتی ماشین جای استاد می‌نشیند و طلبه فکر نمی‌کند، اجتهاد از بین می‌رود.» او افزود که اجتهادیه نارک‌آباد از مهر ۱۴۰۲ آزمایشی با ۲۰ طلبه را با راهنمایی استاد حسن‌زاده پیگیری می‌کند و نتایج آن تا پایان سال منتشر خواهد شد.

در مقابل، برخی استادان معتقدند ممنوعیت کلی کارآمد نیست. یکی از استادان فقه در مشهد گفت: «طلبه‌ها ناچارند با ۴۰ کلاس در هفته زندگی کنند و فرصت مطالعه ندارند. اگر ابزار بتواند به آنها کمک کند تا منابع را سریع‌تر پیدا کنند، چرا نباید از آن استفاده کرد؟» این دیدگاه نشان می‌دهد اختلاف نه بر سر اصل موضوع، بلکه بر سر مرز و شیوه اجرا است